

Teorie edukace osob s mentálním postižením

TERMINOLOGICKÁ VÝCHODISKA

ČINITELE VÝUKY

- ✘ Výuku považujeme za systém, tím rozumíme účelně definovaný soubor prvků, mezi nimiž existují vazby.
- ✘ Hlavními systémovými prvky výuky jsou:

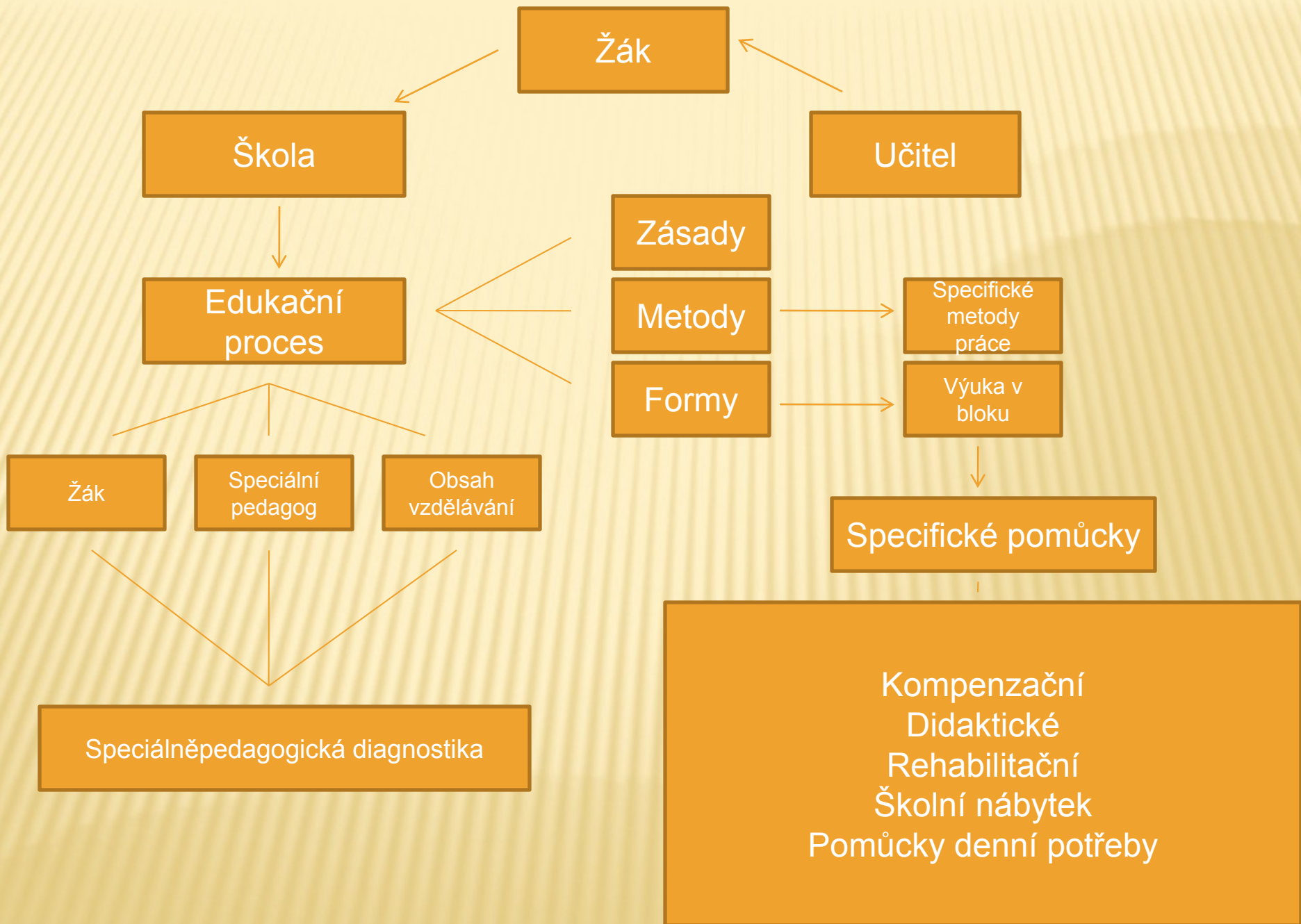
Žák

Učitel

Učivo

Tyto prvky tvoří didaktický trojúhelník.

- ✘ Výuka se odehrává v určitém kontextu vývoje společnosti, musíme brát v úvahu vybrané faktory prostředí, které ovlivňují výukový proces ve škole.

ŽÁK ZÁKLADNÍ ŠKOLY SPECIÁLNÍ

Žák, dítě je osoba s právy.

Všeobecná deklarace lidských práv přijata 10.prosince 1948 Valným shromážděním Spojených národů

Článek 26

1. Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné.
2. Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými.
3. Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku ČR (ČSFR 9.ledna 1991, účinnosti nabyta svým vyhlášením ve Sbírce zákonů 8.2.1991, ústavní zákon č. 23/1991 Sb.; ČR - v čl. 10 Ústavy ČR z r. 1993 „Ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem“).

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Úmluva o právech dítěte (1924 Deklarace práv dítěte – Ženevská deklarace; 1946 vznik Dětského fondu UNICEF; 1959 OSN schválena Deklarace o právech dítěte z roku 1924; Úmluva o právech dítěte (závaznost po podpisu) schválena Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989 – u nás ratifikována 1991, stanovuje, že na vzdělávání a vzdělání je právo, požaduje zajištění přístupu ke vzdělávání dětem s tělesným nebo duševním postižením.

LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH APLIKACE PRO ZKVALITNĚNÍ ŽIVOTA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník

§ 23 OZ – Člověk má **právní osobnost** od narození až do smrti.

§ 30 OZ Zletilost – Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.

§ 45 OZ Nápomoc při rozhodování – podpůrce, smlouva s podpůrcem, ten nesmí ohrozit zájmy podporovaného.

§ 49 OZ Zastoupení členem domácnosti – zástupce
Schválení soudem

OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI § 55

- ✘ 1. K omezení svéprávnosti lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah a stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti.
- ✘ 2. Omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.

OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI § 56

1. Omezit svéprávnost člověka může jen soud.
2. Soud vyvine potřebné úsilí, aby zjistil názor člověka, o jehož svéprávnosti rozhoduje, a to i za použití takového způsobu dorozumívání, který si člověk zvolí.

OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI § 57

1. Soud může omezit svéprávnost člověka v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat, a vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil.
2. Má-li člověk obtíže dorozumívat se není to samo o sobě důvodem k omezení svéprávnosti.

OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI § 59

Soud může svéprávnost omezit v souvislosti s určitou záležitostí na dobu nutnou pro její vyřízení, nebo na jinak určenou dobu, nejdéle však na tři roky, uplynutím doby právní účinky omezení zanikají.

OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI § 62

V rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje soud člověku opatrovníka. Při výběru opatrovníka přihlédne soud k přání opatrovance, k jeho potřebě i k jeho podnětům osob opatrovanci blízkých, sledují jeho prospěch, a dbá, aby výběrem opatrovníka nezaložil nedůvěru opatrovance k opatrovníkovi.

OMEZENÍ SVÉPRÁVNOSTI § 64

Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezbavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.

LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH APLIKACE PRO ZKVALITNĚNÍ ŽIVOTA OSOB S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

60 léta 20. st. vznik nového fenoménu - organizace rodičů dětí s mentálním postižením bojující za práva svých postižených dětí, vznik Evropské ligy společností mentálně handicapovaných.

1961 Mezinárodní sociální charta – postižené osoby jsou také nositelé lidských práv.

1971 Deklarace o právech mentálně postižených osob, vznik hnutí sebeobhájců – respektování práva na vyjádření vlastních názorů, pocitů a představ o životě.

Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením – VS OSN 1993, v roce 1998 přijat v ČR Národní plán vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením (Vládní výbor pro zdravotně postižené občany 1991).

NÁRODNÍ PLÁN

- × **Národní plán
podpory rovných příležitostí
pro osoby se zdravotním postižením
na období 2015–2020**

ŽÁK ZÁKLADNÍ ŠKOLY SPECIÁLNÍ

1. Žák s diagnostikovanou středně těžkou mentální retardací
2. Žák s diagnostikovanou těžkou mentální retardací
3. Žák s diagnostikovanou hlubokou mentální retardací
4. Žák s PAS
5. Žák se souběžným postižením více vadami

UČITEL ZÁKLADNÍ ŠKOLY SPECIÁLNÍ

Kompetence učitele (Švec)

1. Kompetence k vyučování a výchově (diagnostická, psychopedagogická, komunikativní).
2. Osobnostní kompetence
3. Rozvíjející kompetence (adaptivita, informační, výzkumné, seberefektivní a autoregulativní dovednosti).

PŘÍPRAVNÝ STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY SPECIÁLNÍ §48 A

- ✘ (1) Zřizovatel základní školy speciální může zřídit třídy přípravného stupně základní školy speciální, které poskytují přípravu na vzdělávání v základní škole speciální dětem se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami nebo s autismem. Ke zřízení třídy přípravného stupně základní školy speciální registrovanou církví nebo náboženskou společností, které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, je nezbytný souhlas ministerstva. V ostatních případech je ke zřízení třídy přípravného stupně základní školy speciální nezbytný souhlas krajského úřadu, pokud zřizovatelem uvedené školy není kraj nebo ministerstvo.
- ✘ (2) O zařazení dítěte do třídy přípravného stupně základní školy speciální rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.

PŘÍPRAVNÝ STUPEŇ ZÁKLADNÍ ŠKOLY SPECIÁLNÍ

- ✘ (3) Do třídy přípravného stupně základní školy speciální lze zařadit dítě od školního roku, v němž dosáhne 5 let věku, do zahájení povinné školní docházky, a to i v průběhu školního roku. Třída přípravného stupně základní školy speciální má nejméně 4 a nejvýše 6 žáků.
- ✘ (4) Vzdělávání v přípravném stupni základní školy speciální trvá nejvýše 3 školní roky.
- ✘ ŠVP – dle RVP pro PV formou přílohy nebo dodatku k ŠVP.

INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ A ŽÁKŮ SE STŘEDNĚ TĚŽKÝM MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

- ✘ Inkluze v běžné mateřské škole – individuální, skupinová
- ✘ Inkluze v běžné základní škole – individuální, skupinová
- ✘ Obsah vzdělávání je dán pokynem v rámci doporučením pro vzdělávání, který obdrží rodiče žáka a škola, na které bude žák vzděláván.
- ✘ Obsah je dán RVP ZŠS, popř. v předškolním věku RVP PV.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ

Začátek povinné školní docházky na ZŠS.

Formy vzdělávání: v ZŠS, formou individuální inkluze ve třídách ZŠ nebo školy samostatně zřízené pro žáky s jiným druhem postižení podle IVP, formou skupinové inkluze, v rámci jiného způsobu plnění povinné školní docházky, dle zákona (individuální vzdělávání, vzdělávání žáků s hlubokým MP).

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ

- ✘ Základní škola speciální se zřizuje podle §48 ŠZ
- ✘ §48 Vzdělávání žáků se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami a s autismem.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ - §48

- ✘ (1) Žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami a s autismem se **mohou** vzdělávat v základní škole speciální, a to na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.
- ✘ (2) Vzdělávání v základní škole speciální má deset ročníků a člení se na první stupeň a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem, druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ

Organizace vzdělávání

ZŠS je tvořena prvním stupněm 1. – 6. ročník, druhým stupněm 7.- 10. ročník.

Vyučovací jednotka – nejčastěji vyučovací blok.

Hodnocení výsledků vzdělávání – slovně.

Ukončení základního vzdělávání a získání dokladu o dosaženém stupni vzdělávání – základy vzdělání, žák získá ukončením RVP pro obor vzdělávání ZŠS nebo ukončením kurzu pro získání základů vzdělání.

Dokladem je vysvědčení o ukončení desátého ročníku, vysvědčení o ukončení kurzu pro získání základů vzdělání. Vysvědčení jsou opatřena doložkou o získání stupně vzdělání.

EDUKAČNÍ PROCES NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE SPECIÁLNÍ

Tvoří didaktický trojúhelník žák, speciální pedagog a učivo.

Učivo – obsah vzdělávání

- ✘ Od šk. roku 2010/11 RVP pro obor vzdělání základní škola speciální – Díl I. Vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením. Díl II. Vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami

OBSAH VZDĚLÁVÁNÍ

- ✘ Specifické principy RVP pro obor vzdělání základní škola speciální s. 6
- ✘ Charakteristika oboru vzdělání ZŠS

Základní vzdělávání – dosahuje se stupně základy vzdělání, realizuje se oborem vzdělání ZŠS je vydán RVP

RVP ZŠS obsahuje dva díly: Díl I. pro vzdělávání žáků se středně těžkým MP, díl II. vzdělávání žáků s těžkým MP a souběžným postižením více vadami

POVINNÁ ŠKOLNÍ DOCHÁZKA

✘ Povinnost školní docházky

Základní vzdělávání se realizuje v rámci povinné školní docházky po dobu 10 let (1+9), nejdéle do 17 let, žákovi se zdravotním postižením může ředitel školy povolit pokračování do 20 let, žáci s těžkým MP, žáci s kombinací postižení a PAS se souhlasem zřizovatele do 26 let.

RVP PRO OBOR VZDĚLÁNÍ ZŠS

- × Cíle vzdělávání s. 12

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO OBOR VZDĚLÁNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ DÍL I.

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

Kompetence k řešení problémů

Kompetence komunikativní

Kompetence sociální a personální

Kompetence občanské

Kompetence pracovní

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI

Jazyková komunikace (Čtení, Psaní, Řečová výchova)

Matematika a její aplikace

Informační a komunikační technologie

Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)

Člověk a společnost (Člověk a společnost)

Člověk a příroda (Člověk a příroda)

Umění a kultura (HV, VV)

Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, TV)

Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA

Osobností a sociální výchova.

Výchova demokratického občana.

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech.

Multikulturní výchova.

Environmentální výchova.

Mediální výchova.

RÁMCOVÝ UČEBNÍ PLÁN

Vzdělávací oblasti:	Vzdělávací obory	1. stupeň	2. stupeň
Jazyková komunikace	Čtení, Psaní, Řečová výchova		
Matematika a její aplikace	Matematika		
Informační a komunikační technologie			
Člověk a jeho svět			
Člověk a společnost			
Člověk a příroda			
Umění a kultura		HV, VV	
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví, TV, Zdravotní TV		
Člověk a svět práce			
Průřezová témata		povinnost zařadit a realizovat tři, časová dotace z disponibilní čas. dotace	
Disponibilní povinná časová dotace			

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO OBOR VZDĚLÁNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ DÍL II.

Klíčové kompetence k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, pracovní.

Vzdělávací oblasti: Člověk a komunikace (RV, ŘV). Člověk a jeho svět (SV). Umění a kultura (HV, VV). Člověk a zdraví (pohybová výchova, ZTV nebo rehabilitační tělesná výchova). Člověk a svět práce (PV).

RÁMCOVÝ UČEBNÍ PLÁN

Vzdělávací oblasti Vzdělávací obory 1.-10.r.

Člověk a komunikace RV, ŘV

Člověk a jeho svět SV

Umění a kultura HV, VV

Člověk a zdraví Pohybová výchova, ZTV nebo
rehabilitační tělesná výchova

Člověk a svět práce PV

ČÁST D VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S KOMBINACÍ POSTIŽENÍ

(PLATÍ PRO OBA DÍLY)

Vzdělávání těchto žáků vyžaduje odbornou připravenost ped. pracovníků, podnětné a vstřícné prostředí a využití všech podpůrných opatření.

- × **Podpůrná opatření při speciálním vzdělávání**
- × speciální metody, formy a postupy
- × speciální učebnice
- × didaktické materiály
- × kompenzační pomůcky
- × rehabilitační pomůcky
- × zařazení předmětů speciálně pedagogické péče
- × snížené počty žáků ve třídě, v oddělení, ve studijní skupině
- × služby asistenta pedagoga
- × další možné úpravy podle individuálního vzdělávacího plánu
- × poskytování pedagogicko-psychologických služeb

RVP PRO OBOR VZDĚLÁNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLA SPECIÁLNÍ

- ✘ Materiální, personální, hygienické, organizační a jiné podmínky pro uskutečňování RVP ZŠS

EDUKAČNÍ PROCES – ZÁSADY, METODY, FORMY

Didaktické zásady

Didaktické zásady jsou všeobecné požadavky, které v souladu s cíli výchovy a vzdělávání a v souladu se zákonitostmi vyučovacího procesu určují charakter vyučování.

Zásada názornosti, přiměřenosti, soustavnosti, trvalosti, uvědomělosti a aktivity žáků, zásada individuálního přístupu k žákům, zásada spojení teorie s praxí.

METODY

Metody prevence – primární, sekundární, terciární

Výzkumné metody – pozorování, škálování, dotazník, rozhovor, experiment

Speciálněpedagogické metody – reedukace, kompenzace, rehabilitace

VÝUKOVÉ (DIDAKTICKÉ) METODY

Výuková metoda je cesta po níž jde učitel se žákem, aby dosáhl vyučovacího cíle.

Metodologie je nauka o metodách a jejich využití.

Metodika je soubor použitých metod a postupů.

METODY POUŽÍVANÉ V RÁMCI VYUČOVACÍHO PROCESU

Motivační – úvodní (motivační vyprávění, motivační rozhovor, demonstrace), průběžné (orientační otázky, aktualizace učiva, následná demonstrace)

Expoziční –

metody přímého přenosu poznatků, monologické, vyprávění, popis, instruktáž

metody zprostředkovaného přenosu poznatků

Metody demonstrační ve struktuře vnímání, zpracování vnímaného materiálu, metoda dlouhodobého pozorování

Metody pracovní – nácvik dovedností a návyků, praktická práce, manipulační práce, veřejně prospěšné práce

Dramatické metody – těží z dětské hry, dramatizace textů

METODY POUŽÍVANÉ V RÁMCI VYUČOVACÍHO PROCESU

Metody fixační – zaměřené na opakování a procvičování učiva, metody opakování vědomostí – metoda otázek a odpovědí, demonstrace, samostatné práce s textem, pětiminutovky, domácí práce.

Metody nácviku dovedností, motorický nácvik, **nápodoba** (je vhodná pro těžší stupně MP, stejně tak **dril**-mechanické opakování bez uvědomělé aktivity žáka).

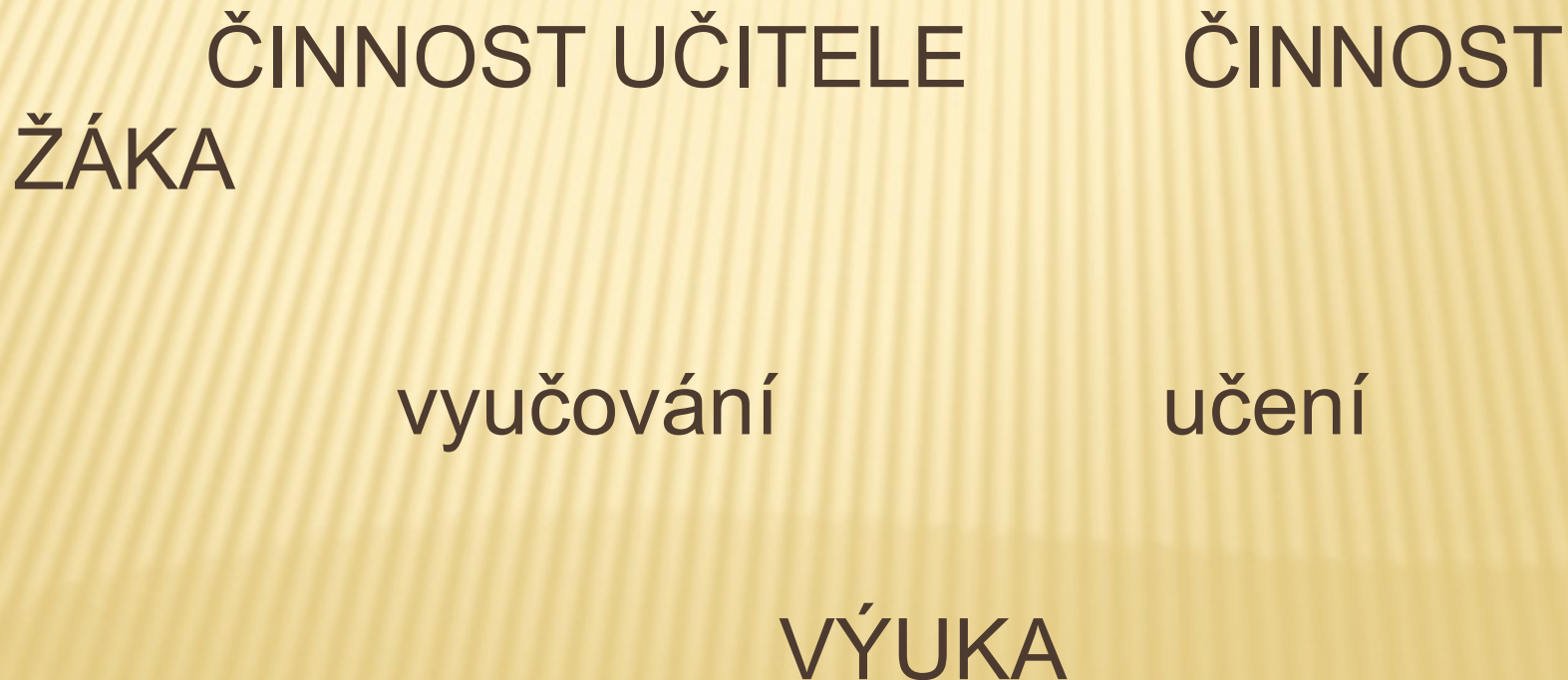
METODY POUŽÍVANÉ V RÁMCI VYUČOVACÍHO PROCESU

Metody diagnostické – pozorování

Metody klasifikační – hodnocení žáka,
komplexnost, analýza žákovských prací,
písemné práce, didaktické testy

VZDĚLÁVACÍ (EDUKAČNÍ) PROCES

- ✘ Vzdělávací proces představuje složitý systém.

VYUČOVACÍ PROCES

CÍL vyučovacího procesu, proč to sděluji

OBSAH – co chci sdělit

ZÁSADY – sděluji prostřednictvím didaktických zákonů, které platí obecně

- zásada názornosti
- zásada individuálního přístupu (atd.)

VYUČOVACÍ PROCES

FORMA – jak si skupinu zorganizují (frontálně, skupinově)

METODA – nejkonkrétnější (co nejsrozumitelnější postup pro určitou skupinu)

POMŮCKY, PROSTŘEDKY – co potřebují

VÝUKOVÉ METODY

Výukovou metodu chápeme jako uspořádaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáků, které směřují k dosažení výchovně vzdělávacích cílů.

Čím jasněji a přesněji je vymezen cíl výuky, tím lépe mohou být zvoleny metody k jeho naplnění.

VOLBA VÝUKOVÝCH METOD

Kritéria pro volbu výukových metod:

- principy a pravidla výukového procesu
- cíle a záměry výuky
- obsah a metody daného předmětu
- úroveň fyzické a psychické vyspělosti žáků
- zvláštnosti třídy
- vnější podmínky
- osobnost učitele

JAK SI PAMATUJEME?

20 % z toho, co pouze slyšíme

30 % z toho, co i vidíme

80 % z toho, co sami formulujeme

90 % z toho, co sami děláme

Proto se snažíme co nejvíce používat tzv. aktivizující metody, kdy žáci sami vykonávají činnosti, jimiž se učí.

KOMPLEXNÍ VÝUKOVÉ METODY - FORMY

Jsme zvyklí místo o komplexních metodách někdy mluvit o formách nebo o organizačních formách výuky.

- Frontální výuka
- Skupinová a kooperativní výuka
- Individuální a individualizovaná výuka
- **Projektová výuka**
- Učení v životních situacích

PROJEKTOVÉ UČENÍ

Co je projekt?

Komplexní praktická úloha (problém, téma) spojená s životní realitou, kterou je nutné řešit teoretickou a praktickou činností, jež vede k vytvoření adekvátního produktu. Propojuje se život, učení a práce.

PRŮBĚH ŘEŠENÍ PROJEKTU

- **Stanovení cíle.**

Žáci by se měli s cílem a tématem projektu ztotožnit a přijmout jej (motivace).

- **Vytvoření plánu řešení.**

- **Realizace plánu.** Např. vyhledávání informací, zajišťování materiálů, pozorování, měření, exkurze, interview osob, pořizování dokumentace atp.

- **Vyhodnocení projektu.** Zveřejnění výsledků.

PROJEKTOVÉ UČENÍ

Rozsah projektů:

- krátkodobý (několik hodin)
- střednědobý (1 – 2 dny)
- dlouhodobý, tzv. projektový týden
- mimořádně dlouhý (několik týdnů, měsíců – probíhá paralelně s běžnou výukou)
- v jednom nebo ve více předmětech.

PROJEKTOVÉ UČENÍ

Klady:

- je motivující, podněcuje odpovědnost a iniciativu
- posiluje ochotu a schopnost spolupracovat a radit se s jinými
- rozvíjí vytrvalost, pohotovost, tolerantnost, sebedůvěru, sebekritičnost, dává příležitost k tvořivým činnostem
- je spojen se skutečným životem
- obohacuje zpětnou výuku, přináší žákům přímou životní zkušenost

PROJEKTOVÉ UČENÍ

Zápory: nedává možnost systemizace poznatků, uvádění do souvislostí atp.

VYUČOVACÍ FORMY

Vyučovací forma (organizační forma výuky) je chápána jako vnější stránka vyučovacích metod a uspořádání výuky v určité vzdělávací instituci.

Základní vyučovací forma je vyučovací hodina.

Vyučovací jednotka – není dodržen limit 45 minut, vyučovací blok, exkurze, vycházka, výlet.

TYPY VYUČOVACÍCH HODIN

Hodina výkladu nového učiva

Hodina opakování a fixace učiva

Hodina hodnocení žáka

Kombinovaná hodina

SPECIFICKÉ METODY PRÁCE NA ZŠS

Edukační – bazální stimulace, snoezelen, počítačové programy, AAK, VOKS, aromaterapie

Hraniční – ergoterapie, canisterapie, hipoterapie, míčkování, metoda Veroniky Sherbone, cvičení na podporu vestibulární stimulace, metoda reflexní terapie pro oblast úst a obličeje (Castilo Morales)

Rehabilitační (fyzioterapeutické) – terapie reflexní lokomoce (Vojtova metoda), Bobathův koncept, Petöho terapie